

International Journal of Academic Value Studies

ISSN : 2149 - 8598
www.javstudies.com

(Yayınlanma Tarihi: 19/11/2016)

International Journal of Academic Value Studies, 2016 / 2 (6): 16-27.

Avrupa Birliği'nin Filistin'deki Kriz Yönetim Misyonları*

Yrd. Doç. Dr. İlhan ARAS¹

Altuğ GÜNAR²

¹Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ilhanaras@nevsehir.edu.tr

²İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı, altuggunar@hotmail.com

Öz

Küresel bir güç olarak Avrupa Birliği, hem yakın hem de uzak bölgelerde birçok sorunun çözümündeki taraflardan biri olmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, Avrupa Birliği 2003'ten beri geliştirilen kriz yönetim misyonları/operasyonları sayesinde Afganistan'dan Mali'ye, Somali'den Gürcistan'a kadar birçok bölgede etkin olmuştur. Bu çerçevede, çalışmada öncelikle kriz yönetim sisteminin kavramsal boyutu sunulacaktır. Sonraki bölümde ise, 2005'te faaliyetlerine başlayan Refah Geçiş Noktasında Avrupa Birliği Sınır Destek Misyonu ve 2006'da faaliyetlerine başlayan Filistin Toprakları için Avrupa Birliği Polis Misyonu incelenecektir. Böylece, Filistin'de devam eden Avrupa Birliği kriz yönetim misyonlarının mevcut durumu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Filistin, Kriz Yönetimi, Sınır Misyonu, Polis Misyonu

JEL Kodları : Z00

The European Union's Crisis Management Missions in the Palestine

European Union as a global power aims to become one of the sides of the solution on various problems in the both near and far regions. Accordingly, through crisis management missions/operations that have developed since 2003, European Union has been effective in many regions from Afghanistan to Mali/from Somalia to Georgia. In this framework, in paper, firstly conceptual dimension of crisis management system will be presented. In the next chapter, the European Union Border Assistance Mission at the Rafah Crossing Point which has gone into action in 2005 and the European Union's Police Mission for the Palestinian Territories which has gone into action in 2006 will be examined. Thus, current situation of the European Union crisis management missions which have continued in Palestine will be dealt with.

Key Words: European Union, Palestine, Crisis Management, Border Mission, Police Mission

JEL Classification: Z00

1. GİRİŞ

Ekonomik bütünleşme hedefiyle hareket eden Avrupa Birliği (AB), özellikle 1990'lı yıllarla birlikte siyasi konularda da çeşitli politikalar ve girişimler içerisinde yer almaya başlamıştır. Bu anlamda, Avrupa'da veya uzak ve yakın coğrafyalarda çeşitli krizlerde devreye giren kriz

* Bu çalışma, 12-14 Ekim 2016'da düzenlenen 2. Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi'nde aynı başlıkla sunulan bildirinin yeniden düzenlenmiş halidir.

yönetim (*crisis management*) mekanizmaları AB'nin siyasi bir güç olma hedefindeki girişimleri olarak belirtilebilir.

Avrupa kriz yönetim misyonları veya Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası/AGSP (European Security and Defence Policy) misyonları, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası/ODGP (Common Foreign and Security Policy) kapsamındadır. 2003 yılından beri oluşturulan bu misyonlar, AB toprakları dışında uluslararası güvenliği güçlendirmeyi, çatışma önlemeyi ve barışı korumayı amaçlamaktadır. Söz konusu misyonlar, askeri ve sivil yönetim misyonları şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bosna-Hersek'te AB Askeri Operasyonu (ALTHEA/BiH) ve Güney Merkez Akdeniz'de AB Askeri Operasyonu (EUNAVFOR MED) askeri nitelikte operasyonlarken; AB Eğitim Misyonu Mali (EUTM Mali) ve Kosova'da AB Hukukun Üstünlüğü Misyonu (EULEX Kosovo) vd. gibi örnekler ise sivil kriz yönetim örneklerinden bazılarıdır. Çoğunlukla oluşturulan yapılar olarak sivil kriz yönetim misyonları; polis misyonları (Afganistan'da AB Polis Misyonu/EUPOL Afghanistan) hukukun üstünlüğü misyonları (Kosova'da AB Hukukun Üstünlüğü Misyonu/EULEX Kosovo), sınır koruma misyonları (Libya AB Sınır Destek Misyonu/EUBAM Libya), güvenlik sektör reformlarını destekleme misyonları (Ukrayna Sivil Güvenlik Sektör Reformu için AB Danışma Misyonu/EUAM Ukraine) ve izleme misyonları (Gürcistan'da AB İzleme Misyonu/EUMM Georgia) şeklinde belirtmek mümkündür. Sonuç olarak, AB'nin 2016 itibariyle tamamlanan 17, devam eden 18 misyonu bulunmaktadır.

Bu çerçevede çalışmada öncelikle, AB'nin kriz yönetim mekanizması ele alınarak teorik çerçevesi ve tarihsel arka planı aktarılacaktır. Sonraki bölümde ise, örnek ülke olarak belirlenen Filistin'de 2005'te faaliyetlerine başlayan Refah Geçiş Noktasında Avrupa Birliği Sınır Destek Misyonu ve 2006'da faaliyetlerine başlayan Filistin Toprakları için Avrupa Birliği Polis Misyonu incelenecektir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ KRİZ YÖNETİMİ†

1998-1999 yılı arasında yaşanan Kosova Savaşı sonrası, AB sadece ODGP üzerinde değişikliğe gitmemiş AGSP'yi oluşturma bağlamında da önemli adımlar atmış, aynı zamanda da kriz yönetimi kurumsal kapasitesini geliştirmek adına 2000 yılından itibaren önemli revizyonları hayata geçirmiştir. 1999 yılında toplanan St. Malo konferansı sonrası oluşturulan AGSP'nin yanı sıra Cologne Zirvesi, 1999 yılında toplanan Helsinki Zirvesi, 2000 yılında toplanan Maria da Feira Zirvesi, 2000 yılında toplanan Nice Zirvesi ve 2001 yılında toplanan Gothenburg Zirvesi ODGP'nin yapısında önemli değişiklikler öngörmekle birlikte hızlı bir şekilde kriz yönetiminin sağlanması açısından da önemli reformların hayata geçmesine olanak sağlamıştır (Schneckener, 2002: 16).

Kriz yönetim yapısının şekillenmesi açısından en somut adım Lizbon Antlaşması öncesi Birliğin Avrupa Konseyi (European Council) Genel Sekreteri olarak Yüksek Temsilciliğini yürüten Javier Solana tarafından atılmıştır. 2000 yılında Solana tarafından hazırlanan ve AB'nin kriz yönetim operasyonlarının daha kolay bir şekilde gerçekleştirilmesi amacını taşıyan "referans çerçeve" (reference framework) ortaya konulmuş ve belge daha sonra "Uyumlu ve Kapsamlı AB Kriz Yönetimi Prosedürleri" (Procedures for Coherent, Comprehensive EU Crisis Management) ismini almıştır. Belge temel olarak AB'nin sivil ve askeri kriz yönetimi operasyonlarında koordinasyonun nasıl sağlanacağına ilişkin temel mekanizmayı tasarlanması açısından önem taşımıştır (Cschoeder, 2007: 23-24). AB'de kriz yönetimine ilişkin gelişmelerin ikinci aşaması 2003 yılında Avrupa Güvenlik Strateji/AGS'nin (European Security Strategy) yayımlanmasıyla başlamıştır. AGS'nin yayımlanması ile birlikte AB'de kriz yönetiminin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi AB'nin stratejik kültürünün bir parçası olarak kabul edilmiştir. AGS belgesinde Birlik, küresel zorluklar ve temel tehditler

† Detaylı bilgi için bkz. (Aras ve Günar, 2016: 663-683).

olmak üzere bir takım yeni güvenlik önceliklerine dikkat çekmiştir. 2003 yılı AGS belgesine göre terörizm, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, bölgesel çatışmalar, organize suçlar ilgili güvenlik tehditleri olarak sıralanmış; 2008 yılında yayımlanan AGS'ye göre ise tehditlerin kapsamı geliştirilerek siber güvenlik, enerji güvenliği, iklim değişikliği, korsanlık ve hafif silahlar yeni güvenlik tehditleri olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda AB, Lizbon Antlaşması ile birlikte ortaya çıkan yeni güvenlik tehditleri bağlamında gerekli önlemleri alabilmek ve yeni fırsatlar oluşturabilmek için kurucu antlaşmalarda önemli değişikliklere gitmiştir (Pirozzi, 2013: 4-5).

ODGP'nin yapısında Lizbon Antlaşması ile gerçekleştirilen en büyük değişikliklerin başında Birlik Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği (High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy) makamının tesis edilmesi gelmektedir. 2009-2014 dönemi için ilk Yüksek Temsilci olarak Catherine Ashton, 2014-2019 döneminde ise Federica Mogherini atanmıştır. Bu bağlamda Yüksek Temsilci tarafından yerine getirilecek faaliyetlerde Avrupa Dış Eylem Servisi'nin/ADES (European External Action Service) Yüksek Temsilci'yi desteklemesi düzenlenmiştir. ODGP'de Lizbon Antlaşması ile gerçekleştirilen bir diğer değişiklik, Birliğin kriz yönetim kapasitesini ve tepki hızını arttırmaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Böylece savunma politikası alanında Yapısal İşbirliği'nin (structured cooperation) oluşturulması ve Trans-Atlantik ilişkilerine zarar vermeden özel bir formda işbirliği oluşturarak harekete geçilmesinin önü açılmıştır (Horvath ve Ódor, 2010: 301).

Lizbon Antlaşması, Birliğin kriz yönetimi ve operasyonel kapasitesini geliştirmek adına ADES'i oluşturmuştur. ADES Birlik Yüksek Temsilcisi'nin otoritesi altında görevlerini yerine getirmekte ve Yüksek Temsilci'ye destek vermektedir ("About CSDP - The Treaty of Lisbon"). Aynı zamanda Lizbon Antlaşması ile Kriz Yönetimi ve Planlama Direktörlüğü (Crisis Management and Planning Directorate) oluşturulmuş ve ODGP içerisinde merkezi bir rol verilmiştir. Direktörlük, ADES'in bir iç parçası olarak oluşturulmuş, ADES içerisinde sivil ve askeri planlamadan sorumlu kılınmıştır. Direktörlük, Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin/SGK (Political and Security Committee) siyasi kontrolü ve stratejik yönlendirmesi altında faaliyet göstermekte, Yüksek Temsilci'ye ve ilgili Konsey komitelerine yardım ve bilgi sağlamaktadır ("Crisis Management and Planning Directorate (CMPD)").

2.1.Sivil Kriz Yönetimi:

Sivil Kriz Yönetimi (Civilian Crisis Management) kavramına, 2001 yılında AB tarafından dikkat çekilmeye başlanmıştır. Diğer uluslararası güvenlik örgütleri tarafından gerçekleştirilen sivil kriz yönetim görevleri bağlamında, AB de kendi kriz yönetim mekanizması içerisine sivil kriz yönetim kavramını eklemiş ve 2004 yılında Batı Balkanlar'da planlama, görevli tesis etme, mali yardım ve tedarik gibi faaliyetleri kapsayan operasyonlar AB tarafından gerçekleştirilmiştir. AB, 1990'lı yıllarda AGSP ile Soğuk Savaş'ın ardından oldukça popüler bir görev haline gelen "ulus inşa etme" (nation-building) faaliyetlerine ilişkin olarak oldukça istekli bir şekilde hareket etmiş, Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte, Birleşmiş Milletler/BM (United Nations) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası örgütlerin mevcut duruma müdahil olmaları AB'nin sivil kriz yönetimine ilişkin olarak ilgisini arttırmıştır (Bossong, 2012: 13-14).

AB'nin ilk dönem kriz yönetim operasyonları olarak adlandırılabilir ilgili operasyonlar, AB için oldukça önemli deneyimler sağlamış, AB tarafından AGSP altında gerçekleştirilen operasyonlar zaman içerisinde gelişmiştir. Bu bağlamda da AB içerisinde gerçekleştirilen kriz yönetim faaliyetleri uluslararası güvenlik meselelerinde bir platform, demokratikleşmenin desteklenmesi, devlet yapısının güçlendirilmesi ve kriz sonrası şiddet olaylarının önüne geçilmesi gibi önemli hedefleri olan faaliyetleri kapsar bir niteliğe bürünmüştür. Nitekim

[‡] Çalışmada ele alınan misyonlar sivil nitelikte olduğundan dolayı sadece "sivil kriz yönetimi" açıklanmıştır.

AB'nin gerçekleştirdiği kriz yönetim faaliyetlerinin nasıl ve ne şekilde yönetileceğine yönelik pratikler, AB tarafından ilk dönemde yer alınan operasyonlarla sağlanabilmiştir. Örneğin, Bosna Hersek'te AB tarafından yürütülen faaliyetler, BM ve NATO'nun (North Atlantic Treaty Organization) gerçekleştirdikleri operasyonlar sonrası ülkede tam olarak istikrar sağlanmadan AB'ye devredilmiş ve polis-sivil operasyonu başlatılmıştır. BM ve NATO, Bosna Hersek'te en düşük düzeyde istikrar yaratmış ve AB'nin sürece dâhil olmasını sağlamışlardır. Bosna Hersek'te gerçekleştirilen operasyona benzer bir nitelik taşıyan bir diğer görev, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde 2003 yılında gerçekleştirilmiştir. AB, AGSP askeri operasyonu gerçekleştirileceğinde temel olarak Artemis modeli olarak adlandırılan ve AB'nin hızlı bir şekilde intikal etmesini sağlayan sistematik bir yol hedeflemiştir (Gowan, 2012: 4).

AB sivil kriz yönetimi, Birlik tarafından yürütülen askeri operasyonlar ile benzerlik göstermektedir. Genel olarak her iki operasyonda da personeller üye devletlerden gelmekte, maliyet üye devletler ve AB bütçesi arasında paylaştırılmaktadır. Sivil kriz yönetim yapılarının idaresi hükümetlerarası düzeyde gerçekleşmekte, sivil kriz yönetimlerinin Birliğe sağlamış olduğu katma değer ise, Avrupalı ulus devletlerin AB bayrağı altında ortak bir amaç doğrultusunda belirli bir hedefi gerçekleştirmeye yönelmeleri olmaktadır. AB ve üye devletler sivil kapasitenin geliştirilmesine yönelik olarak 2000 yılında toplanan Feira Avrupa Konseyi'nde polis, sivil yönetim, hukukun üstünlüğü ve sivil korumaya odaklanmışlardır. 2004 yılında ise denetleme ve AB Özel Temsilcilerinin desteklenmesi olarak kabul edilen iki alan da Feira'da belirlenen konulara eklenmiştir. Aynı zamanda Güvenlik Sektör Reformu (Security Sector Reform) gerçekleştirilmiş ve 2004 yılında Sivil Temel Hedefler oluşturulmuştur. Gerçekleştirilen bu değişiklikler ile birlikte ufak çapta sivil operasyonların gerçekleştirilmesi düşünülmüş, 2004 yılı ile birlikte AB 5.761 polis, 631 hukuk uzmanı, 562 sivil yönetici ve 4,988 sivil koruma personeline sahip olması planlanmıştır. Ancak, AB üyesi devletler tarafından taahhüt edilen katkının bağlayıcı olmaması nedeniyle AB'nin mevcut kapasitesi 5.000 kişi ile sınırlı kalmıştır (Chivvis, 2010: 5). Bu bağlamda da Sivil Temel Hedefler 2010 yılında tekrar ele alınarak istenilen personel sayısına ulaşılması ve geliştirilmesi kabul edilmiştir (Glière, 2009: 183).

2000 yılında Kriz Yönetiminin Sivil Boyutları Komitesi/Komite (Committee for the Civilian Aspects of Crisis Management) oluşturulmuş ve SGK'ya sivil konulara ilişkin olarak görüş bildirmesi kabul edilmiştir. Komite, AB'nin hükümetlerarası ve ulus-üstü boyutunu bir araya getiren bir çalışma grubu olarak hareket etmekte ve sivil konularda tavsiye ve destek sağlamaktadır. Birlik tarafından sivil kriz yönetim yapısına ilişkin olarak gerçekleştirilen en önemli değişiklik ise, 2007 yılında Sivil Planlama ve Yönetim Kapasitesi'nin (Civilian Planning and Conduct Capability) oluşturulmasıdır. Bu yapı temelde bir karargâh (headquarter) olarak faaliyet göstermekte, operasyonel ve planlama hizmetini yerine getirmektedir. Yönetim Kapasitesi'nde 70 uzman bulunmakta ve bir sivil operasyon direktörü tarafından yönetilmektedir. Ayrıca, 24 saat boyunca gözlemlenme (watch-keeping) yaparak durumsal analiz gerçekleştirmekte ve bu bağlamda da Yüksek Temsilci ve SGK'ya bilgi vermektedir. Sivil Planlama ve Yönetim Kapasitesi ayrıca, sivil-askeri planlama biriminden (civilian-military planning cell) ayrılmıştır. Sivil-askeri planlama birimi, AB Askeri Personeli (European Union Military Staff) içerisinde yer almış, Yönetim Kapasitesi ile aynı binada ancak farklı birimler olarak oluşturulmuştur. Yönetim Kapasitesi'nin oluşturulması ile birlikte Konsey Sekreteryası'nda görev yapan IX. Genel Müdürlüğün görevi sona ermiştir (Chivvis, 2010: 7-9).

AB sivil kriz yönetimleri içerisinde de oldukça farklı kriz yönetim operasyonları gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda AB tarafından gerçekleştirilen kriz yönetim operasyonlarını polis, hukukun üstünlüğü, izleme, sivil yönetim, güvenlik sektörü olarak ayırmak mümkündür (Chivvis, 2010: 10-15). AB ve AB üyesi devletlerde güvenlik konuları sivil ve askeri araçların birbirlerinin bütünleşmiş birer parçası olarak kabul edilmekte ve ele alınmaktadır. AGSP oluşturulduğundan beri yürütülen operasyonlar incelenmiş olduğunda

“sivil” olarak yürütölen faaliyetlerinin sayılarının oldukça fazla olduğu görölebilmektedir (Margaras, 2010: 7).

2.2. Avrupa Birliği'nde Kriz Yönetim Misyolları/Operasyonları

AB kriz yönetimi misyolları/operasyonları 2003'ten günümüze devam etmekte ve yaşanan yeni bölgesel/küresel krizlere karşı yeni misyollar/operasyonlar geliştirilmektedir. Tablo 1'de AB'nin 2003 yılında başlayan ve devam eden 18 misyonu gösterilmiştir.

Tablo 1: AB'nin Devam Eden Misyolları/Operasyonları

Devam Eden Misyollar/Operasyonlar	Başlangıç Tarihleri
Bosna-Hersek'te AB Askeri Operasyonu (ALTHEA/BiH)	2004
Ukrayna Sivil Güvenlik Sektör Reformu için AB Danışma Misyonu (EUAM Ukraine)	2014
Libya AB Sınır Destek Misyonu (EUBAM Libya)-2013	2013
Moldova ve Ukrayna için AB Sınır Destek Misyonu (EUBAM Moldova and Ukraine)	2005
Refah [Filistin] Geçiş Noktası için AB Sınır Destek Misyonu (EUBAM Rafah)	2005
Afrika Boynuzu ve Batı Hint Okyanusu'nda Bölgesel Denizcilik Kapasite Geliştirme AB Misyonu (EUCAP Nestor)	2012
Sahel Mali'de Kapasite Geliştirme AB Misyonu (EUCAP Sahel Mali)	2014
Sahel Nijer'de Kapasite Geliştirme AB Misyonu (EUCAP Sahel Niger)	2012
Kosova'da AB Hukukun Üstünlüğü Misyonu (EULEX Kosovo)	2008
Orta Afrika Cumhuriyeti AB Askeri Danışma Misyonu (EUMAM RCA)	2015
Gürcistan'da AB İzleme Misyonu (EUMM Georgia)	2008
Güney Merkez Akdeniz'de AB Askeri Operasyonu (EUNAVFOR MED)	2015
AB Deniz Gücü Somali (EU NAVFOR Somalia)	2008
Afganistan'da AB Polis Misyonu (EUPOL Afghanistan)	2007
Filistin Topraklarında AB Polis Misyonu (EUPOL COPPS/Palestine Territories)	2006
Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Güvenlik Sektör Reformu için Danışma ve Destek AB Misyonu (EUSEC RD CONGO)	2005
AB Eğitim Misyonu Mali (EUTM Mali)	2013
AB Eğitim Misyonu Somali (EUTM Somalia)	2010

Kaynak: (“Ongoing missions and operations”)

Tablodan da göröldüğü gibi, devam eden AB kriz yönetim misyolları/operasyonları 2004-2005 yılına kadar uzanmakta ve Bosna-Hersek'ten Ukrayna'ya, Filistin'den Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne, Somali'den Libya'ya kadar geniş bir yelpazede devam eden 18 misyon faaliyet yürütmektedir. 2015 yılında başlayan misyonlardan 10 yılı bulan misyonlara kadar yürütölen faaliyetler güvenlik, askeri operasyonlar, polis, eğitim, sınır destek, hukukun üstünlüğü, deniz gücü gibi farklı alanlarda krizlere müdahale etmektedir. Bunlar arasında sınır destek, polis, eğitim ve güvenlik sektör reformu gibi misyonlar öne çıkmaktadır.

AB'nin kriz yönetimi konusunda tercih edilmesinin temel sebebi, devletlerden gelen talepler doğrultusunda kriz yönetim misyonlarının harekete geçmesidir. Afrika'dan Avrupa'daki devletlere ve sınır koruma faaliyetlerinden polis eğitime kadar farklı bölgelerde farklı konularda gelen bu davetler, AB'nin bu konudaki ilerlemesini, tercih edilirliliğini de göstermektedir. AB, sivil ve askeri kriz yönetimleriyle ilgili ülkedeki yönetimlerin iyileşmesine katkı sağlamakta, yeni krizlerin ortaya çıkmasının önüne geçilebileceğini planlamaktadır. Bu çerçevede, terörizm, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı ve organize suçların yayılması gibi hem ulusal hem de uluslararası güvenliği tehdit eden konuları önleyerek uluslararası güvenliğe

katkı sağlanması ve uluslararası alanda daha fazla rol oynama amacı AB'nin kriz yönetim sisteminin temelinde yatmaktadır (Turan, 2010: 31, 41).

3.FİLİSTİN'DE DEVAM EDEN AVRUPA BİRLİĞİ MİSYONLARI

AB, Orta Doğu'nun en önemli sorunlarından biri olan İsrail-Filistin sorununda devam eden misyonları ile yer almaktadır. Bu çerçevede, Refah Geçiş Noktasında Avrupa Birliği Sınır Destek Misyonu (The European Union Border Assistance Mission at the Rafah Crossing Point/EUBAM Rafah) ve Filistin Toprakları için Avrupa Birliği Polis Misyonu (European Union's Police Mission for the Palestinian Territories/EUPOL COPPS) AB'nin Filistin'de devam eden iki misyonu olarak ele alınacaktır.

3.1.Refah Geçiş Noktasında Avrupa Birliği Sınır Destek Misyonu

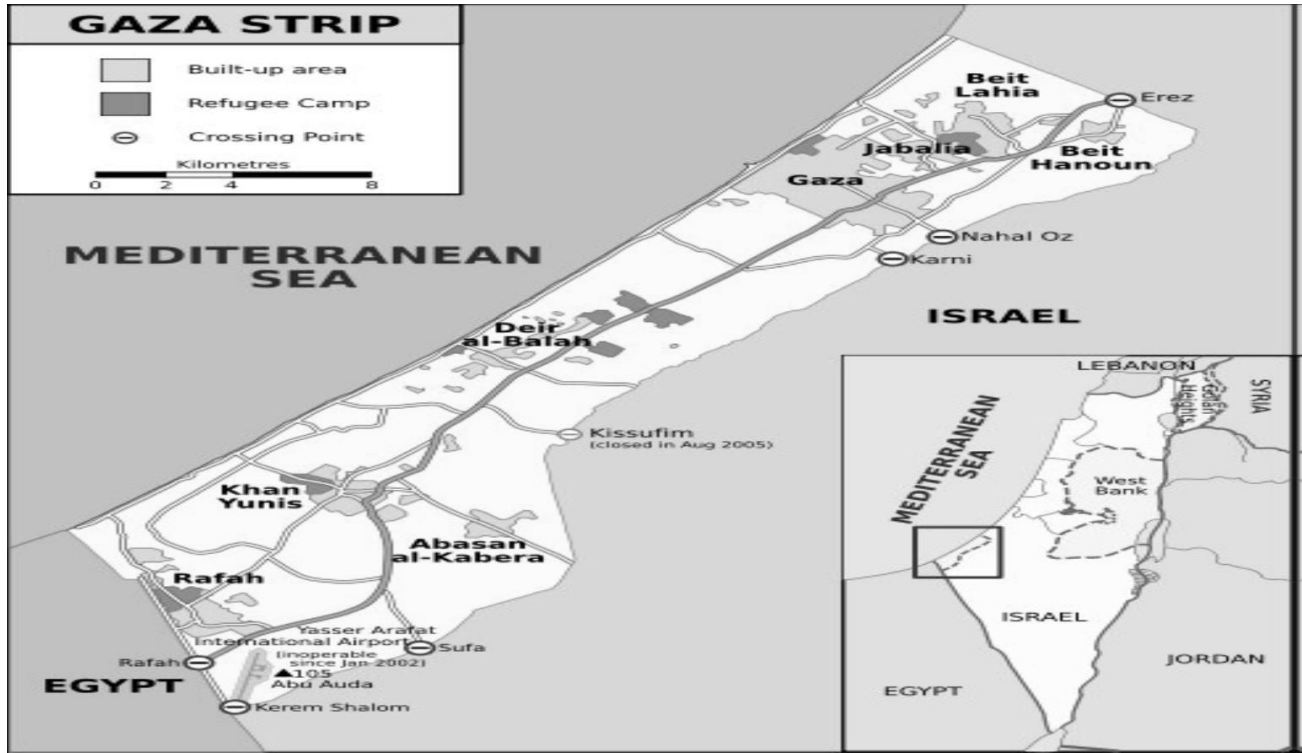
2003 yılında İsrail Başbakanı Ariel Şaron, İsrail'in Gazze Şeridi'nden çekilmeye karar verdiğini açıklamış, Ağustos/Eylül 2005'te bu süreç tamamlanmıştır. Bunun üzerine, Kasım 2005'te ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ve AB Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından arabulucuk edilen bir anlaşma hazırlanmıştır. Böylece, Refah Geçişini için Kabul Edilen İlkeleri de içeren Hareket ve Erişim Anlaşması kabul edilmiştir (Asseburg, 2009: 87-88). EUBAM Rafah ise, 15 Kasım 2005'te İsrail ve Filistin Otoritesi arasında imzalanan Hareket ve Erişim Anlaşması'nın ardından 24 Kasım 2005'te Gazze Şeridi ve Mısır arasında sınır geçiş noktasının operasyonlarını izlemek için başlatılmıştır (COUNCIL JOINT ACTION 2005/889/CFSP; Bouris, 2010: 385). Filistin yönetiminin Avrupa Komisyonu'ndan Refah geçiş noktasında Filistinli personelin yetiştirilmesi için destek talep etmesi, AB Konseyi'nin Hareket ve Erişim Anlaşması'ndan hareketle AB'nin üçüncü taraf rolünü üstlenebileceğini kabul etmesi ve Filistin Otoritesi ile İsrail hükümetinin Sınır Destek Misyonu kurulması için AB'yi davet etmesi EUBAM Rafah'ın kurulmasının dayanakları olmuştur (Quaker Council for European Affairs, 2010: 3). Silahlı olmayan bir sivil kriz yönetim misyonu olarak kurulan EUBAM Rafah, polis, sınır polisi ve gümrük yetkililerinden oluşmakta ve AB'nin Orta Doğu Barış Süreci'ne katkı sağlamayı da amaçlamaktadır (EUBAM Rafah, "FAQs"). EUBAM Rafah'ın operasyonel aşaması 30 Kasım 2005'te başlamıştır. 9 Haziran 2007'ye kadar yaklaşık 450.000 yolcunun -günde ortalama 1500 kişinin- geçiş yaptığı Refah Geçiş Noktası, Gazze Şeridi ile ilgili gelecekteki anlaşmalar için önemli bir konudur. Bu çerçevede AB'nin üçüncü taraf varlığı İsrail'in güvenlik kaygılarını dikkate almakta ve Gazze Şeridi'nde yaşayan 1.5 milyon Filistinlinin serbest dolaşımını temin etmektedir (EUBAM Rafah, "About us").

EUBAM Rafah, taraflar arasında güven inşa edilmesine katkı sağlamayı, Filistin Otoritesi'nde etkin sınır kontrol ve gözetimi sağlamak için kurumsal kapasite inşa edilmesini desteklemeyi ve sınır yönetimine ilişkin ulus aşırı işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda, sınır yönetimi ve gümrüklere ilişkin kapasite inşa etmesi için Filistin Otoritesi'ni desteklemekte; Filistin Otoritesi'nin usulleri uygulamasını değerlendirmekte; yolcunun, bagajın, araç veya mal gönderiminin geçerli düzenlemelerle uyumlu olup olmadığı konusunda şüpheye düşülmesi durumunda yeniden değerlendirme ve inceleme yapmaktadır (EUBAM Rafah, "Mandate").

EUBAM Rafah'ın görevleri, Refah Geçiş Noktası'nda Filistin Otoritesi'nin performansını aktif olarak izlemek, soruşturmak ve değerlendirmektir. Bu kapsamda Misyon'un yönetici görevi olmadığını, sınır geçiş yönetimi sorumluluğunun tam olarak Filistin Otoritesi'ne ait olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ancak, yolcu, bagaj, araç veya malların uyumlu olmayan bir geçişini söz konusu olduğunda Misyon'un bir yetkisi söz konusu olmaktadır. Misyon, 25 Kasım 2005'ten 9 Haziran 2007'ye kadar Filistin kanunlarıyla ve var olan anlaşmalara uyumlu ve uluslararası standartlara göre Filistin Otoritesi tarafından gerçekleştirilen güvenlik kontrolleri, pasaport kontrolleri ve gümrük incelemelerini garanti etmek için AB sınır polisi ve gümrük yetkilileri terminalde görevlendirmiştir. Bütün yolcuların pasaport ve kimlikleri kontrol edilmiş, bagajları da teknik ekipmanlarla izlenmiştir. 2005-2007 arasında yolcuların

90 kiloyu aşmayan 3 çanta getirilmesine izin verilmiş, bagajların ve kişilerin güvenlik kontrolleriyle de silahların ve patlayıcıların geçişini önlemek amaçlanmıştır (EUBAM Rafah, "Operations").

Şekil 1: Gazze Şeridi

Kaynak: (Quaker Council for European Affairs, 2010: 3)

25 Haziran 2006'da İsraili asker Gilad Shalit'in Hamaslı militanlar tarafından kaçırılması sonrasında sınır kapısından normal geçişler kapatılmıştır (Kaya, 2010: 94). 13 Haziran 2007'de Hamas'ın Gazze Şeridi'nde yönetimi ele almasının ardından ise görevleri geçici olarak duran Misyon, taraflarla ilişkilerine devam etmiştir ("EU Border Assistance Mission at Rafah Crossing Point (EUBAM RAFAH)"). AB'nin Hamas ile bağlantısı olmayan bir politikaya sahip olması Misyon'un görevlerinin askıya alınmasının nedeni olmuştur (EUBAM Rafah, "FAQs"). 23 Mayıs 2011'de Avrupa Konseyi, Haziran 2007'de faaliyetleri askıya alınan Misyon'un yeniden görev yapmak için hazır olduğu hakkında bilgilendirme yapmıştır. Ancak, taraflardan AB'ye EUBAM Rafah'ın tekrar aktif şekilde görev yapması için resmi olarak bir talep gelmemiştir. Rafah Geçiş Noktası, Mayıs 2011'de Mısır tarafından açılmıştır. Ekim 2012'de Avrupa Konseyi tarafından Misyon'un görev için hazır olduğu tekrar ifade edilmiştir ("EU Border Assistance Mission at Rafah Crossing Point (EUBAM RAFAH)").

Temmuz 2014'te, AB Konseyi şartların izin vermesi durumunda, İsrail ve Filistin'in meşru güvenlik, ekonomik ve insancıl ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kapsamlı ve sürdürülebilir bir çözüm bulmasına katkı sağlamak için AB'nin EUBAM Rafah misyonunu yeniden faaliyetine başlatmaya hazır olduğunu vurgulamıştır (EUBAM Rafah, "FAQs"). Ekim 2014'ten itibaren EUBAM Rafah'ın, Rafah Geçiş Noktası gelecek işlemleri için Filistin Otoritesi'nin potansiyeli ve Filistin Otoritesi'nin Rafah Geçiş Noktası için hızlı bir yeniden görevlendirmeyi sağlamayı amaçlayan Filistin Otoritesi Hazırlık Projesi başlatılmıştır. Bunun için çalıştaylar, eğitim toplantıları ve inceleme gezileri düzenlenmiştir (EUBAM Rafah, "Activities").

Misyon'un merkezi Tel Aviv'deki Ramat Gan şehrinde yer almaktadır. 4 AB personeli ve 5 yerel personel olarak görev yapmaktadır. 1 Temmuz 2015-30 Haziran 2016 dönemi için Natalina Cea Misyon Başkanı olarak atanmıştır ("EU Border Assistance Mission at Rafah Crossing Point (EUBAM RAFAH)"). Personel sayısı ile ilgili olarak belirtmek gerekir ki, operasyonların geçici olarak

durdurulmasından dolayı Misyon'un personel sayısı belirtildiği şekilde azaltılmış, Misyon'un operasyonel yeteneğinin sürdürülmesi için az sayıdaki personel ile devam edilmiştir. Söz konusu az sayıdaki personelin temel görevleri, Misyon'un kısa zaman içinde Refah Geçiş Noktası'na dönüş ve taraflarla ilişki kurmaya hazır olduğunu göstermektir (EUBAM Rafah, "FAQs"). Periyodik olarak görev süresi uzatılan Misyon'un görev süresi son olarak 30 Haziran 2016'ya kadar uzatılmış ve 1 Temmuz 2015-30 Haziran 2016 dönemi için harcama miktarı 1.270.000 Euro olarak belirlenmiştir (COUNCIL DECISION (CFSP) 2015/1065).

Refah Geçiş Noktası'nın tekrar açılması taraflar arasındaki anlaşmayla mümkündür, üçüncü taraf Misyonu olarak EUBAM Rafah'ın geçiş noktasının açılması için bir yetkisi yoktur. Geçiş Noktası'nın açılması İsrail ile Filistin Otoritesi arasında yapılacak anlaşmaya dayanan bir siyasi çözüme bağlıdır. Ayrıca, anlaşma ve işbirliği kapsamına Mısır'ın da dahil olması gerekmektedir (EUBAM Rafah, "FAQs").

EUBAM Rafah, Filistin-İsrail barış sürecinin güvenlik boyutunda önemli bir rol oynamıştır. AB personeli, İsrail'in güvenliği için çok önemli olan bir bölgeyi ilk kez denetlemiştir. Bir Filistin Devleti'nin yaratılmasına zemin hazırlaması için Filistin halkına Gazze Şeridi'nden dışarıya yönelik bir hareket özgürlüğü sağlamıştır. Buna ilave olarak, Misyon sayesinde İsrail'in sınır güvenliğine de katkı sağlanmıştır. Böylece, sınırdan kaçak yollarla Gazze'ye girebilen silah ve teröristlerin engellenmesi İsrail için önemli olmuştur (Kaya, 2010: 94). Sonuç olarak, EUBAM Rafah aracılığıyla hem İsrail'in güvenlik endişeleri hem de Filistinlilerin hareket özgürlüğü talepleri arasında bir denge yaratılmaya çalışılmıştır. Özellikle Gazze'deki Filistinlilerin dış dünyaya açılan tek kapısı olan Refah sınır kapısı ile hem insanların hem de malların dolaşımı mümkün olmakta böylece ticaret, ekonomi ve refahın artmasıyla kendi kendine yetebilen bir Filistin Devleti'nin kurulması da desteklenmektedir (Kaya, 2014: 87).

3.2. Filistin Toprakları için Avrupa Birliği Polis Misyonu

Şiddetli çatışmalar sonucunda oluşan hükümetler, vatandaşları için güvenli bir çevre sağlama kapasitesine tam olarak sahip olamamaktadır. Filistin polislerinin de bu süreçten geçen bir durumu söz konusu olmuştur (Kristoff, 2012: 2). AB, Orta Doğu'daki barış çabalarını desteklemekte, bu amaçla da hukuk ve düzeni güçlendirmeyi öncelikleri arasında kabul etmektedir. Bu çerçevede, EUPOL COPPS da işgal edilmiş Filistin topraklarında güvenliği sağlamanın önemli bir unsurudur. EUPOL COPPS, İngiltere Uluslararası Gelişim Departmanı tarafından finanse edilen bir polis geliştirme projesinden hareketle kurulmuştur (Palm, 2010: 20). EUPOL COPPS ayrıca on yıllara yayılan İsrail-Filistin çatışmasında AGSP çerçevesindeki ilk misyon olması bakımından da önemlidir (Kerckänen vd., 2008: 1-2).

1 Ocak 2006'da görevine başlayan EUPOL COPPS, Orta Doğu Barış Süreci için AB Özel Temsilcisi ofisinde daha önce kurulan Filistin Polis Desteği için AB İşbirliği Ofisi (EU Coordination Office for Palestinian Police Support) temelinde kurulmuştur. Ayrıca Misyon'un kurulmasında, 2004 yılında AB liderlerinin özellikle sivil polis ve kanun uygulama kapasitesini geliştirmeyi içeren hukuk ve düzen sorumluluğunu almakta Filistin Otoritesi'ni desteklemeye hazır olduğu açıklaması da önemli bir aşama olmuştur (EUPOL COPPS, "Mandate"). AB'nin Filistin'in güvenlik sektörüne yönelik girişimlerde bulunmasının iki nedeni söz konusu olmuştur. İlk neden, 2000-2003 arasındaki İkinci İntifada'da büyük ölçüde yok olan kurumların yeniden inşa edilmesini sağlamaktır. İkinci neden ise, Arafat döneminden kalan parçalanmış şeffaflıktan, yeterlilikten yoksun olan güvenlik organlarını reforme ederek etkinliğini artırmaktır (Asseburg, 2009: 84).

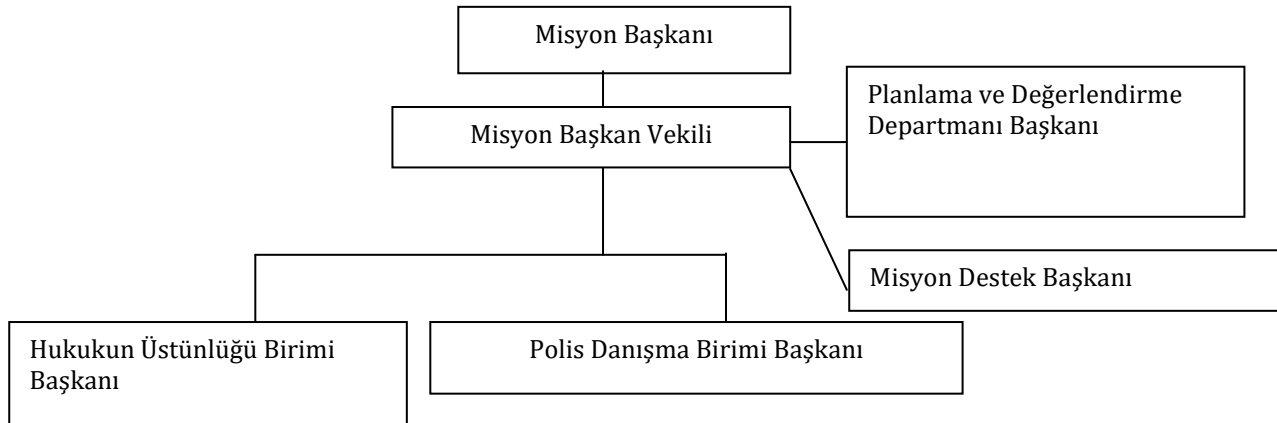
Başlangıçta, Filistin Sivil Polisi ile Batı Şeria ve Gazze'de çalışması için görevlendirilen Misyon, Gazze'de faaliyetlerini gerçekleştiremeyince Batı Şeria'daki faaliyetlerine odaklanmıştır (Quaker Council for European Affairs, 2010: 14). Batı Şeria'da aktif olan Misyon, AB'nin iki devletli çözüm temelinde kapsamlı bir barışa yönelik çalışma kapsamında Filistin Devleti'ni inşa etmeyi destekleyen AB'nin daha kapsamlı çabalarının bir bölümüdür. Misyon, polislik ve

ceza yargılaması alanlarında gelecekteki bir Filistin Devleti'nin kurumlarının inşa edilmesinde Filistin Otoritesi'ne destek vermektedir ("EUPOL COPPS - Police and Rule of Law Mission for the Palestinian Territories"). Ayrıca, bir polis reform programının temelde siyasi bir konu olduğu göz önüne alındığında EUPOL COPPS, İsrail'i işgalci bir güç olarak gördüğünden dolayı Batı Şeria'da gerçekleştirilen reform çabalarıyla ilgili olarak Filistin Otoritesi ile birlikte hareket etmektedir (Kristoff, 2012: 7).

Misyon'un temel amacı, Filistin bölgesinde sürdürülebilir ve etkin polislik düzenlemelerinin kurulmasına katkı sağlamaktır (COUNCIL JOINT ACTION 2005/797/CFSP). Misyon'un stratejik amaçları ise; Filistin sivil polis reform ve gelişmesini desteklemek, ceza adalet sistemini desteklemek ve güçlendirmek, kovuşturma-polis etkileşimini geliştirmektir (EUPOL COPPS, "Mandate"). Misyon, hem Filistin polis gücünün kapasitesini artırmak için altyapı ve donanım ihtiyaçlarını karşılamış hem de demokratik ve hesap verebilir bir polis gücünün oluşması için kamu düzeni eğitimi vermiştir. Ayrıca, 2007'de kurulan Hukukun Üstünlüğü Birimi ile Filistin'in adalet sisteminin reformu için danışmanlık, program planlama ve proje yardımı sağlamıştır. Filistin'in kurum inşa sürecine katkı sağlayan Misyon, Filistin polis gücünün hukuki yaptırım kapasitesinin gelişimini destekleyerek Filistin'de kanun ve düzenin oluşturulmasına yardımcı olmuştur. Böylece, Filistin halkının güvenliğinin sağlanması ile Filistin Devleti'nin kurulmasına yönelik de hareket edildiğinden İsrail'in güvenliğine de katkı sağlanacaktır (Kaya, 2010: 93).

Şekil 2: EUPOL COPPS'un Kurumsal Yapısı

Kaynak: (EUPOL COPPS, "EUPOL COPPS Organigram")

Misyon'un AB üye devletlerinden üçüncü taraf ülkeler olan Kanada, Türkiye ve Norveç'ten gelen uzman yetkililerinden oluşan polis danışma ve hukukun üstünlüğü birimi şeklinde temelde iki ana operasyonel birimi vardır. Polis danışmanları, Filistin Polis Servisi'ndeki meslektaşları için modern polislik uzmanlığı sağlamıştır. Batı Şeria boyunca farklı polis bölgelerinde Filistin Polis Servisi yetkilileri ile birlikte çalışırlar. Hukukun Üstünlüğü Birimi ise; İçişleri Bakanlığı, Yüksek Adli Konseyi, Filistin Barolar Birliği gibi farklı adalet kurumları için teknik ve hukuki danışmanlık sağlamaktadır ("EUPOL COPPS - Police and Rule of Law Mission for the Palestinian Territories").

İşgal edilmiş Filistin topraklarında görev yapan ve merkezi Ramallah'da yer alan Misyon'un 69 uluslararası, 45 ulusal personeli vardır. Ayrıca, Temmuz 2015-Haziran 2016 dönemi için 9.175 milyon Euro'luk bir bütçesi bulunmaktadır. 20 AB üye devletinin katkı sağladığı Misyon'a AB dışından Kanada ve Norveç destek vermektedir (EUPOL COPPS, "Mandate"). Ekim 2014-Ekim 2015 döneminde EUPOL COPPS tarafından 650 kadın ve erkek polis personeli, 350 sulh hakimine eğitim verilmiştir. EUPOL COPPS, Batı Şeria'nın Cenin, Tubas, Tulkarem, Nablus, Salfit, Ramallah, Eriha, Kudüs, Beytülahim, El-Halil ve Kalkiliya bölgelerinde görev yapmaktadır ("EUPOL COPPS at a glance").

Misyon, Filistin Polis Teşkilatı'nın donanım, eğitim ihtiyacı ve Teşkilat için gönderilen mali yardımın dağıtımıyla da ilgilenmektedir. Sonuç olarak, EUBAM Rafah Filistinlilerin ekonomik olarak bağımsız bir Filistin Devleti kurulması yönünde önemli bir adım olurken; EUPOL COPPS ise bu durumu tamamlar nitelikte görevler üstlenerek siyasi ve iç güvenlik anlamında bağımsız bir Filistin Devleti kurulması yönünde önemli bir adım olmuştur (Kaya, 2014: 88). EUBAM Rafah ile birlikte EUPOL COPPS misyonlarının kurulması, AB'nin güvenlik ve savunma alanındaki politikasının gelişmesi bakımından önemli bir adımdır. Misyonlar, Filistin yetkilileri tarafından Filistinlilerin siyasi kabulü ve egemenlik amaçlarını güçlendirmesi açısından memnuniyetle karşılanmıştır (Kerckänen vd., 2008: 28).

4. SONUÇ

AB, kriz yönetim sistemi yoluyla bir yandan uluslararası veya bölgesel güvenliği ilgilendiren konulara taraf olabilmekte diğer yandan istikrar yaratıcı olarak bu konuda öne çıkmaktadır. AB'nin uluslararası alanda kendini daha fazla görünür kılmasını da sağlayan misyonlar/operasyonlar 2003 yılından beri devam etmektedir. 2016 itibariyle tamamlanan 17, devam eden 18 misyonu olan AB, farklı bölgelerde ve farklı konularda kriz yönetim misyonlarını/operasyonlarını sürdürmektedir.

AB, EUBAM Rafah ve EUPOL COPPS gibi iki farklı alanda yürütülen misyonlarla sınır ve polislik konusunda Filistin'in kurumsal yapısına destek vermiştir. EUBAM Rafah'ın görevinin geçici olarak askıya alınması haricinde misyonlar faaliyetlerini belirtilen çerçevede yürütmüşlerdir. EUBAM Rafah, görevleri askıya alınana kadar sınır geçişinin kontrol edilmesi gibi önemli bir misyonu yerine getirmiştir. EUPOL COPPS ise, bir devletin güvenlik alanındaki temel unsuru olan polislik konusunda gerekli eğitimlerin verilmesiyle bu alandaki eksikliklerin giderilmesine hizmet etmektedir. EUBAM Rafah'ın personel sayısı ve bütçesinin sembolik miktarlarda olmasına karşın, EUPOL COPPS 100'ü aşkın personeli ve 10 milyon Euro civarındaki bütçesi ile görevini sürdürmektedir.

AB, Filistin'de yürüttüğü misyonlarla Filistin'in devletleşme sürecinde çeşitli alanlarda reform yapılmasına destek olarak Orta Doğu'daki önemli bir sorunda etkin olarak yer almasına da zemin hazırlamaktadır. Filistin'in mevcut durumda birçok alanda kurumsal yapısını ve sistemini güçlendirme ihtiyacı içerisinde olması gelecekte farklı misyonların oluşturulabileceğini de göstermektedir. Ancak, bu durum tarafların talepleriyle mümkün olduğundan barış ortamının varlığı hem EUBAM Rafah örneğinde görüldüğü gibi misyonların faaliyetlerini yürütmelerinde hem de gelecekteki süreçte öne çıkan bir unsur olmaktadır.

KAYNAKÇA

"About CSDP - The Treaty of Lisbon", http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/lisbon/index_en.htm (Erişim 04.05.2016).

Aras, İ. & Günar, A. (2016). "Avrupa Birliği Kriz Yönetim Sistemi: Ukrayna, Somali ve Afganistan Örnekleri", (Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Sertif Demir), Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar, ss. 663-696, Beta Yayınları, İstanbul.

Asseburg, M. (2009). "The ESDP Missions in the Palestinian Territories (EUPOL COPPS, EUBAM Rafah): Peace through Security", (Ed. Muriel Asseburg, Ronja Kempin), The EU as a Strategic Actor in the Realm of Security and Defence: A Systematic Assessment of ESDP Missions and Operations, ss. 84-99, Stiftung Wissenschaft und Politik Research Paper 14, Berlin.

Bosson, R. (2012). EU Civilian Crisis Management and Organisational Learning, Economic of Security Working Paper Series, Economics of Security, Berlin.

Bouris, D. (2010). "The European Union's Role in the Palestinian Territory after the Oslo Accords: Stillborn State-building", *Journal of Contemporary European Research*, 6(3), 376-394.

Chivvis S., C. (2010). *EU Civilian Crisis Management: The Record So Far*, Pittsburgh: National Defense Research Institute.

COUNCIL DECISION (CFSP) 2015/1065 of 2 July 2015 amending Joint Action 2005/889/CFSP on establishing a European Union Border Assistance Mission for the Rafah Crossing Point (EU BAM Rafah), OJ L 174/23, 3.7.2015

COUNCIL JOINT ACTION 2005/889/CFSP of 12 December 2005 on establishing a European Union Border Assistance Mission for the Rafah Crossing Point (EU BAM Rafah), OJ L 327/28, 14.12.2005.

COUNCIL JOINT ACTION 2005/797/CFSP of 14 November 2005 on the European Union Police Mission for the Palestinian Territories, OJ L 300/65, 17.11.2005

"Crisis Management and Planning Directorate (CMPD)", http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/cmpd/index_en.htm#sp (Erişim 05.05.2016).

Cschroeder, U. (2007). "Governance of the EU Crisis Management", (Ed. Michael Emerson, Eva Gross), *Evaluating The EU's Crisis Missions in the Balkans*, ss. 17-45, Centre for European Policy Studies, Brussels.

"EU Border Assistance Mission at Rafah Crossing Point (EUBAM RAFAH)", http://www.eubam-rafah.eu/files/20140710%20EUBAM%20Rafah_en%202.pdf (Erişim 11.05.2016).

EUBAM Rafah, "About us", <http://www.eubam-rafah.eu/node/2296> (Erişim 10.05.2016).

EUBAM Rafah, "Activities", <http://www.eubam-rafah.eu/node/2302> (Erişim 11.05.2016).

EUBAM Rafah, "FAQs", <http://www.eubam-rafah.eu/node/2311> (Erişim 10.05.2016).

EUBAM Rafah, "Mandate", <http://www.eubam-rafah.eu/node/2300> (Erişim 11.05.2016).

EUBAM Rafah, "Operations", <http://www.eubam-rafah.eu/node/2301> (Erişim 11.05.2016).

"EUPOL COPPS at a glance", http://eupolcopps.eu/sites/default/files/u53/20160217%20updated%20-EUPOL_COPPS_INFOGRAPHICS9_8.jpg (Erişim 12.05.2016).

EUPOL COPPS, "EUPOL COPPS Organigram", <http://eupolcopps.eu/en/node/1064> (Erişim 09.05.2016).

EUPOL COPPS, "Mandate", <http://eupolcopps.eu/en/content/what-eupol-copps> (Erişim 11.05.2016).

"EUPOL COPPS - Police and Rule of Law Mission for the Palestinian Territories", http://eupolcopps.eu/sites/default/files/newsletters/20160323%20EUPOL%20COPPS_en2_TC.pdf (Erişim 12.05.2016).

Glière, C. (2009). *EU Security And Defence: Core Documents 2008*, European Union Institute for Security Studies, Chaillot Paper, Vol. 9, No. 117, Paris.

Gowan, R. (2012). *The Case For Co-operation in Crisis Management*, European Council on Foreign Relations Policy Brief 59, http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR59_CRISIS_MANAGEMENT_BRIEF_AW.pdf (Erişim 07.05.2016).

Horvath, Z. & Ó. Bálint. (2010). *The Union After Lisbon: The Treaty Reform of the EU*, Budapest: HVGORAC Publishing.

Kaya, T. Ö. (2014). "Avrupa Birliği'nin Arap-İsrail Uyuşmazlığı'ndaki Üçüncü Taraf Rolünün Değerlendirilmesi", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 10(38), 69-98.

Kaya, T. Ö. (2010). "Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecindeki Rolünün Analizi", *Ortadoğu Etütleri*, 2(3), 77-106.

Kerkkänen, A., Rantanen, H. & Sundqvist, J. (2008). Building Capacity for the Palestinian Civil Police: EUPOL COPPS and Communications Project, *CMC Finland Civilian Crisis Management Studies*, 1(3).

Kristoff, M. (2012). Policing in Palestine: Analyzing the EU Police Reform Mission in the West Bank, *The Security Sector Reform Issue Papers No: 7*.

Margaras, V. (2010). Common Security and Defence Policy and the Lisbon Treaty Fudge: No Common Strategic culture, no major progress, *European Policy Institutes Network Working Paper No. 28*.

"Ongoing missions and operations", <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/> (Erişim 12.04.2016).

Palm, Malin (2010). Accountability and Effectiveness of CSDP Missions: The Role of Civil Society, *European Peacebuilding Liason Office*, http://www.eplo.org/assets/files/2.%20Activities/Working%20Groups/CSDP/EPLO_CSDP_WG_Study_Accountability_and_Effectiveness_of_CSDP_Missions.pdf (Erişim 12.05.2016).

Pirozzi, N. (2013). The European Union's Crisis Management After Lisbon: Addressing New Security Challenges in the 21st Century, *Istituto Affari Internazionali Working Papers*, 13,26.

Quaker Council for European Affairs, "The European Union Crisis Management Missions in the Occupied Palestinian Territories", November 2010, <http://www.qcea.org/wp-content/uploads/2011/04/bp-mideast-csdp-en-nov-2010.pdf> (Erişim 17.05.2016).

Schneckener, U. (2002). Developing And Applying EU Crisis Management Test Case Macedonia, *European Centre for Minority Issues Working Paper*, No. 14.

Turan, A. P. (2010). "Avrupa Birliği Güvenlik Aktörü Olmaya Ne Kadar Yakın?", *Bilge Strateji*, 2(3), 29-58.